

## ความรู้เกี่ยวกับจริยธรรม

นับแต่โบราณมาแล้วที่คนไทยได้ยึดถือคำสั่งสอนของพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต หลักจริยธรรมของพุทธศาสนาเป็นแบบแผนของความรู้สึคนึกคิด กานิยม และความประพฤติในชีวิตประจำวัน ปรีชา ขางขวัญยืน (ปรีชา ขางขวัญยืน ๒๕๒๐ : ๓๕ - ๓๖) โลกาวถึงหลักการในพุทธศาสนาว่า หลักการในพุทธศาสนามีโครงและรายละเอียดเหมือนกระเจาคหรือตะกร้า ที่มีโครงขายาวๆ และมีเส้นตอกเล็กๆสาน จนกระทั่งเป็นรูปร่างที่สมบูรณ์ ทั้งเส้นตอกที่เป็นโครงและเส้นตอกที่สานไปตามโครงนั้น ทุกเส้นล้วนมีความจำเป็นทั้งสิ้น จะขาดเส้นหนึ่งเส้นใดไม่ได้ การที่จะเข้าใจว่าตะกร้านั้นทำได้อย่างไร ก็ด้วยการดูการขึ้นตอกเป็นโครง และการสานตอกเส้นอื่นๆตามโครงนั้น การเข้าใจคำสั่งสอนของพุทธศาสนาถ้าทำได้ควยวิธีเดียวกันคือ ดูโครงกว้างๆเสียก่อน แล้วจึงพิจารณารายละเอียดซึ่งเกาะยึดอยู่กับโครงนั้น คำสอนที่เป็นโครงของพุทธศาสนา เป็นคำสั่งสอนที่เราได้ยินได้ฟังบ่อยๆ เพราะเป็นคำสั่งสอนสำคัญ ถือกันว่า ผู้ที่เข้าใจพุทธศาสนาได้ ต้องเข้าใจคำสั่งสอนเหล่านี้ ซึ่งเป็นโครงของพุทธศาสนานั้น ล้วนมีความหมายกว้างและซับซ้อน มองได้หลายแง่มุม แต่ก็เป็นเรื่องที่อยู่ในประเภทเดียวกัน คือเรื่องจริยธรรมของพุทธชน ทั้งในแง่จริยธรรมส่วนบุคคลและจริยธรรมของบุคคลในสังคม

คณะกรรมการ เอกอัครราชทูตของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี โลกาวถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับจริยธรรมไว้ว่า (คณะกรรมการ เอกอัครราชทูตของชาติ ๒๕๒๔ : ๒๕)

ศาสนาหรือระบบของคำสั่งสอนที่เกี่ยวกับความดีความชั่ว ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้มนุษย์สามารถใช้กำกับความคิดและการกระทำ ทั้งทางกายและวาจา ให้มุ่งไปสู่ความดี คำสอนเหล่านี้จะมีศัสตราหรือผู้สอน และเน้นความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อศัสตรา หรือบางศาสนายังครอบคลุมสาระที่เกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตและพิธีกรรมทางศาสนาด้วย ส่วนจริยธรรม คือระบบค่านิยมที่เกี่ยวกับความประพฤติที่เป็นความดี ในความหมายกว้าง

อาจหมายถึงหลักคำสอนในศาสนา ในความหมายแคบอาจเป็นระบบจริยธรรม  
ของกลุ่มคน หรือสังคม หรือวัฒนธรรมหนึ่งๆ

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า จริยธรรมเป็นระบบย่อยของคำสอน เพื่อช่วยกำหนดแนวทาง  
ปฏิบัติต่างๆ อันจะเป็นหลักแห่งความประพฤติที่ดีของคนในสังคม

ศาสนาเป็นสิ่งที่จำเป็นของคนทางจิตใจ เช่นเดียวกับปัจจัยสี่ที่จำเป็นแก่ร่างกาย  
ดังนั้นเราจึงต้องแสวงหาดึงยึดเหนี่ยวทางใจ และมีความศรัทธาในคำสอน เพื่อเสริมแรงให้  
สามารจนั่งกับตนเองให้ประกอบความดีได้ ยิ่งไปกว่านั้น คนต่างจากสัตว์ คือคิดควบคุมพฤติกรรม  
โดยเฉพาะพฤติกรรมของตนเองได้ คิดรู้เรื่องความดีความชั่วได้ สามารถเข้าใจตนเองและ  
ความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับผู้อื่นได้ ดังนั้น การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขนั้น นอกเหนือจากการ  
ทำกับพฤติกรรมควบคุมกฎหมายหรือชนมประเพณีจากภายนอกแล้ว ยังต้องมีการกำกับพฤติกรรมด้วย  
ศาสนาหรือจริยธรรมด้วย

ความหมายของจริยธรรม

คำว่า "จริยธรรม" ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Morality จริยธรรม เป็นคำ  
สมาส มาจากคำว่า จริย ซึ่งหมายถึงความประพฤติหรือกิริยาที่ควรประพฤติ กับคำว่า ธรรม  
ซึ่งหมายถึง ระเบียบแบบแผนหรือข้อปฏิบัติ

พระยาอนุนานราชชน (พระยาอนุนานราชชน ๒๕๑๖ : ๕๐๕) ได้กล่าวถึงเรื่อง  
จริยธรรมไว้สรุปได้ว่า จริยธรรม (Morality) โดยทั่วไปมีความหมายใกล้เคียงกับ  
จริยศาสตร์ (Ethics) ในเรื่องปรัชญา (Philosophy) เป็นเรื่องค้นคว้าหาความจริง  
เกี่ยวกับคุณค่าของความประพฤติในสังคม ที่ถือว่าถูกหรือผิดและชั่ว ถือว่าดีหรือชั่วไม่ควร  
ประพฤติ แล้ววางกำหนดไว้เป็นมาตรฐาน

คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ได้ให้ความหมายของจริยธรรม  
ไว้ว่า "จริยธรรม หมายถึง ระบบค่านิยมที่เกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติที่เป็นความดี ในความ



๑๖๓๕๒

หมายกว้างอาจหมายถึงหลักคำสอนในศาสนา ในความหมายแคบอาจเป็นระเบียบธรรม  
ของบุคคล หรือสังคม หรือวัฒนธรรมที่เิงๆ" (คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ๒๕๒๘ : ๒๐)

วคิน อินทสระ กล่าวไว้ว่า "จริยธรรมเป็นรากฐานแห่งความเจริญรุ่งเรืองมั่นคง  
และสงบสุขของปัจเจกชน สังคม และประเทศชาติ" (วคิน อินทสระ ๒๕๑๘ : ข) ซึ่ง  
สอดคล้องกับที่ขงจื้อ นักปราชญ์ของจีน กล่าวไว้ว่า "อนันตมแต่ไม่มีจริยธรรมจะกลายเป็นเรื่อง  
เหนียวเปลา รัศมีกระวังแต่ไม่มีจริยธรรมจะกลายเป็นความฉลาดกลัว กล่าวหาแต่ไม่มีจริย-  
ธรรมจะกลายเป็นพวกก่อกบฏร้าย ชี้อตรงแต่ไม่มีจริยธรรมจะกลายเป็นภัยแก่คนอื่น" (ชัยวัฒน์  
อัศพิชน์ ๒๕๒๖ : ๑๘๖)

ดวงเคื่อน พันธมนาวิน และ เพ็ญแข ประจักษ์จนิท (ดวงเคื่อน พันธมนาวิน  
และ เพ็ญแข ประจักษ์จนิท ๒๕๒๐ : ๓) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมสรุปได้ว่า จริย-  
ธรรมเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง หมายถึงลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ และมี  
ขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่างๆด้วย ลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริย-  
ธรรม จะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งใน ๒ ประเภท คือ

๑. ลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคม เป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ  
ให้การสนับสนุน และผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่า การกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม
๒. ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคม เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษ  
หรือพยายามกำจัด และผู้กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ผิดและไม่สมควร

ฉะนั้น ผู้มีจริยธรรมสูง คือผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทแรกมาก มีประเภทหลังน้อย  
ซึ่งคล้ายกับความหมายของจริยธรรมในทรรศนะของพนัส หันนาคินทร์ ที่กล่าวไว้ว่า (พนัส  
หันนาคินทร์ ๒๕๒๑ : ๔๔)

จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติอันพึงปฏิบัติของตนเอง คอผู้อื่น และต่อสังคม  
ทั้งนี้ เพื่อก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง เกษมสุขขึ้นในสังคมและสมาชิกของสังคม การที่  
จะปฏิบัติให้เป็นเช่นนั้นได้ ผู้ปฏิบัติจะต้องรู้จักว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด ดังนั้น การปฏิบัติตาม

หลักจริยธรรมจึงต้องประกอบกันทั้งความรู้สึทางจิตใจและการปฏิบัติทางกาย อันสอดคล้องกับความรู้สึทางจิต

ศาสตราจารย์ บัณฑิต ให้ความหมายของจริยธรรมว่า "จริยธรรม คือ แนวทางในการประพฤติตนเพื่อผู้อื่นได้อย่างร่มเย็นในสังคม โดยมีโครงสร้างอย่างน้อย ๒ อย่าง คือ คีลธรรม (Moral Value) สิ่งพึงคบหา สิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติ และคุณธรรม (Ethical Value) สิ่งที่เราควรปฏิบัติ ซึ่งทั้งสองอย่างรวมกันเรียกว่าจริยธรรม" (ศาสตราจารย์ บัณฑิต ๒๕๒๓ : ๘)

แสง จันทร์งาม กล่าวว่ "จริยธรรม แยกออกเป็น ๒ คำ คือ จริย แปลว่า ความประพฤติ และ ธรรม หมายถึงคุณภาพของจิตใจของแต่ละคน เมื่อเอาคำทั้งสองรวมกันเข้าเป็น จริยธรรม จึงหมายถึง คุณภาพจิตใจที่มีอิทธิพลต่อความประพฤติของคน" (แสง จันทร์งาม ๒๕๒๒ : ๖)

บรรพต วีรชัย และ สุขุม นวลสกุล ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า "จริยธรรมมักเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมนุษยธรรม อันเป็นหลักปฏิบัติที่ดีที่ถือปฏิบัติในตนเอง หรือมีความเหมาะสมเพื่อการอยู่ในสังคมอย่างราบรื่น จริยธรรมแตกต่างจากคีลธรรม เพราะเป็นลักษณะที่ทุกคนพึงมี โดยไม่จำเป็นต้องอ้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือไม้อ่างโลกนี้โลกหน้า" (บรรพต วีรชัย และ สุขุม นวลสกุล ๒๕๑๘ : ๒๑)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้จัดสัมมนาเรื่องจริยธรรมในสังคมไทย เมื่อวันที่ ๒๔ - ๒๕ เมษายน ๒๕๒๒ ในการสัมมนานี้ มีบุคคลในวงการต่างๆให้ทรรศนะเกี่ยวกับจริยธรรมในสังคมไทย ตลอดจนแนวทางพัฒนาจริยศึกษา สรุปได้ดังต่อไปนี้ (กรมวิชาการ ๒๕๒๔ : ๒๔ - ๔๘)

พระราชวรณีย์ (ประยูทธ ปยุตโต) ว่า จริยธรรม มาจากคำว่า พรหมจรรย์ ซึ่งในพระพุทธศาสนาหมายถึง มรรค คือวิธีการปฏิบัติสายกลาง ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๘ ประการ บางครั้งก็เรียกว่า ไตรสิกขา คือ การศึกษา ๓ ประการ ได้แก่ คีล สมาธิ ปัญญา

โก สวัสดิ์พานิชย์ กล่าวว่ จริยธรรม คือ ประมวลความประพฤติและความนึกคิดในสิ่งที่ดีงามและเหมาะสม จริยธรรมในสมัยก่อนและสมัยปัจจุบัน ในชนบทและในเมือง ก็มีทั้งที่ดี

และที่โลวเหมือนกัน

จาร์ส ควงชิตาร มีความเห็นว่า จริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนานั้น หมายถึง เสนอ  
บรรทัดและเครื่องกล่อมเกล่าให้มนุษย์เคลื่อนไหว ประพฤติปฏิบัติทางกาย วาจา และใจ อย่างมี  
กติกากฎ มนุษย์จะมีจริยธรรมใดของศึกษาทางทฤษฎีและการฝึกฝนอบรม ทั้งโดยตนเองและโดยคนอื่น  
แนวทางแสดงออกซึ่งจริยธรรมควรจะต้องเป็นไปในทางที่มนุษย์ช่วยตัวเอง ก้าวไปสู่จุดงามความ  
ดี และช่วยเหลือคนอื่นได้ด้วย

ควงเคื่อน พันธุมนาวิน กล่าวว่า จริยธรรม มีความหมายกว้าง อาจรวมถึงศีลธรรม  
ศาสนา กฎหมาย และค่านิยมของแต่ละหมู่ ในแง่พฤติกรรมศาสตร์ หมายถึง ลักษณะทางจิตใจและ  
สภาพแวดล้อม ซึ่งทำให้บุคคลทำความดีหรือละเว้นความชั่ว สังคมจะอยู่อย่างสงบสุขได้ตามบุคคล  
ทุกคนมีพฤติกรรมรักษาศีล เวนความชั่ว

วิทย์ วิศุทเวศย์ กล่าวในแง่ปรัชญาว่า สถานภาพของค่านิยมทางศีลธรรม คือความดี  
ซึ่งเป็นสิ่งตายตัวไม่เปลี่ยนแปลงไปตามเวลาและสภาพแวดล้อม แต่ศีลธรรมมิใช่สิ่งตายตัว เป็นสิ่ง  
ที่มนุษย์บัญญัติขึ้นเพื่อความอยู่รอด และความสงบสุขของสังคม ในสภาพที่ต่างกัน สิ่งที่มีมนุษย์ยึดถือว่า  
ดีย่อมต่างกัน สำหรับเกณฑ์ที่คนทั่วไปใช้ตัดสินศีลธรรมคือศาสนาและจารีตประเพณี

อำนวย ทะพิงคแก กล่าวว่า จริยธรรมเป็นกลไกอันหนึ่งของสังคม ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม  
ของคนในสังคม การแก้ไขปัญหาจริยธรรม จึงควรแก้ไขโดยใช้ระบบการศึกษาและระบบอื่นๆของ  
สังคมพร้อมๆกัน

นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้คำจำกัดความของจริยธรรมไว้อีกหลายท่าน เช่น

บัณฑิร 'ออนคำ ไทต์ล่าวว่า "จริยธรรมเป็นบรรทัดฐานทางสังคมอย่างหนึ่งที่สมาชิก  
ในสังคมจะต้องปฏิบัติตามเพื่อให้ สังคมอยู่ได้" (บัณฑิร 'ออนคำ ๒๕๑๗ : ๒๖)

พุทธทาส อินทปัญโญ กล่าวว่า "จริยธรรมหรือศีลธรรม ไค้แก ระเบียบซึ่งมุ่งปฏิบัติให้  
เกิดความผาสุก ความสงบสุข เนื่องด้วยสังคมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมนุษย์ไค้ทำขึ้น บัญญัติขึ้น และแก่งตั้ง  
ขึ้นตามเหตุผลของมนุษย์ หรือตามความต้องการของมนุษย์" (พุทธทาส อินทปัญโญ ๒๕๑๔ : ๑๗)

นวลเพ็ญ วิเชียรโชติ และ วีรบุษ วิเชียรโชติ กล่าวว่า "จริยธรรม หมายถึง การประพฤติที่ถูกตอ<sup>๑</sup>ง เหมาะสม ที่สังคมนิยมชมชอบ และทำให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ส่วนคุณธรรม คือหลักของความคิด การควรกระทำ และความถูกต้องตามหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ทางศาสนา และวัฒนธรรม" (นวลเพ็ญ วิเชียรโชติ และ วีรบุษ วิเชียรโชติ ๒๕๑๘ : ๒๗)

แปลก สนธิรักษ์ และ วิทย์ วิศุทเวศย์ ให้ความหมายของจริยธรรมไว้สรุปได้ว่า จริยธรรมคือหลักธรรม อันเป็นแนวปฏิบัติในการกระทำที่เป็นไปตามครรลองคลองธรรม มีลักษณะพิเศษคือ เป็นการให้คุณประโยชน์แก่ผู้อื่น และในเวลาเดียวกันก็เป็นประโยชน์แก่ตนเอง การปฏิบัติตามหลักธรรมนั้นก่อให้เกิดผลดีงามแก่ตัวเอง ผลดีที่เกิดขึ้นมี ๒ ด้าน คือ ทางใจและทางกาย มีจุดหมายปลายทางแห่งจริยธรรม คือ ทำให้ชีวิตมีความสุข ทำให้ผู้อื่นมีความสุข และปลดปล่อยตัวเองใหม่อิสระ (แปลก สนธิรักษ์ และ วิทย์ วิศุทเวศย์ ๒๕๒๒ : ๘๒)

กีรติ บุญเจือ กล่าวว่า "จริยธรรม คือ ประมวลกฎเกณฑ์ความประพฤติ" (กีรติ บุญเจือ ๒๕๑๘ : ๕) ซึ่งตรงกับชัยวัฒน์ อัครพัฒน์ ที่กล่าวว่า "จริยธรรม คือ ระเบียบแบบแผนหรือข้อปฏิบัติ" (ชัยวัฒน์ อัครพัฒน์ ๒๕๒๖ : ๑)

อารีษา เมฆาธร ให้ความเห็นว่า "จริยธรรม คือ ลักษณะที่ดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมอนุรักษ<sup>๒</sup>และสืบทอดสิ่งดีงาม และเป็นแนวคิดอันดีงามที่ควรปฏิบัติ และรักษาไว้ไม่ให้เสื่อมสลาย" (อารีษา เมฆาธร ๒๕๒๗ : ๕๓) ซึ่งปรีชา อุยตระกูล ก็ได้กล่าวทำนองเดียวกันว่า "จริยธรรม หมายถึง ข้อควรประพฤติปฏิบัติ ปฏิบัติสิ่งที่ควรปฏิบัติ และเว้นสิ่งที่ควรเว้น" (ปรีชา อุยตระกูล และสุวัฒน์ ข่างเหล็ก ๒๗๒๗ : ๗)

มานิชนู ตัฒนิชย์ กล่าวว่า

จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติที่พึงปรารถนาของผู้ที่ใดพบเห็น  
ความประพฤติในที่นี้ หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลแต่ละคน<sup>๓</sup>ที่แสดงออกมาเป็นประจำ  
เป็นอุปนิสัยที่สืบเนื่องมาจากความนึกคิด เชื่อถือ หรือนิสัยที่สะสมไว้ มิใช่เป็นการ

กระทำที่แสดงออกมาโดยเสแสร้งทั้งกาย วาจา และใจ จริยธรรมจึงหมายถึง ความ  
ดีที่พึงประพฤติปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่น (มาโนชญ์ กัมชวานิชย์ ๒๕๒๓ : ๔๑)

สงม ลักษณะ กล่าวไว้สรุปได้ว่า จริยธรรม คือ แนวทางของการประพฤติดี ประพฤติ  
ชอบ เพราะความคิดความชอบทางจริยธรรม (Moral) ที่ยอมรับกันในหมู่นักจิตวิทยาและนัก-  
ปฏิบัติธรรม มี ๒ ส่วน คือ ส่วนที่เป็นค่านิยม (Value) ที่เป็นคุณลักษณะภายในจิต (Latent  
Trait) อันจะคอยชักจูงกระตุ้นให้บุคคล เกิดความโน้มเอียงที่จะประพฤติไปในทางที่ดีงามต่างๆ  
ตามค่านิยมจริยธรรมนั้น ความคิดความชอบคืออีกส่วนหนึ่งของจริยธรรมคือ การกระทำพฤติกรรมต่างๆ  
ให้สอดคล้องกับมาตรฐาน (Standard) ของความดีความงามทั้งปวงที่ตั้งคณกำหนดและยอมรับ  
ของการ (สงม ลักษณะ ๒๕๒๔ : ๒๔)

เจฟเฟรย์ส นิยามไว้ว่า "จริยธรรม คือ พฤติกรรมที่สอดคล้องกับมาตรฐานของความ  
ดี ความเลว เป็นพฤติกรรมที่มุ่งไปสู่ความดี และละเว้นในสิ่งที่ไม่ดีร้ายทั้งปวง" (Jeffreys.  
1962 : 134)

บราวน์ ให้ความหมายว่า "จริยธรรม คือ กฎเกณฑ์ต่างๆที่บุคคลใช้ในการแยกแยะ  
การกระทำที่ถูกตองออกจากการกระทำที่ผิด" (Brown. 1968 : 411 - 414)

โคลเบอร์ก กล่าวว่า "จริยธรรมมีพื้นฐานของความยุติธรรม ถือเอาการกระจายสิทธิ  
และหน้าที่อย่างเท่าเทียมกัน แต่เป็นเกณฑ์ที่มีความเป็นสากลที่คนส่วนใหญ่รับไว้ในทุกสถานการณ์  
ไม่มีการขัดแย้ง ดังนั้น พันธะทางจริยธรรมจึงเป็นการ เคารพข้อสิทธิขอเรียกร้องของบุคคลอย่าง  
เสมอภาคกัน" (Kohlberg. 1976 : 4 - 5)

จากความหมายที่ทานูญูโลกกล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง ข้อควร  
ประพฤติปฏิบัติ สิ่งที่ดีควรปฏิบัติ และข้อควรละเว้น ในสิ่งที่ควรละเว้น ซึ่งจริยธรรมดังกล่าว คือ  
ลักษณะที่มนุษย์แสดงออกมา "... เป็นพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ ให้การสนับสนุนว่าการกระทำนั้น  
ถูกต้องทางศีลธรรม บุคคลที่แสดงพฤติกรรมประเภทนี้ จะได้ชื่อว่าเป็นผู้มีจริยธรรม ในทางตรง  
กันข้าม ถ้าการกระทำนั้นสังคมไม่ยอมรับ พยายามกำจัดบุคคลที่แสดงพฤติกรรมประเภทนี้ จะได้ว่า  
ว่าเป็นบุคคลที่ขาดจริยธรรม" (ศิริพร แก้วนุ่ม ๒๕๒๖ : ๑๓)

## ประเภทของจริยธรรม

แสดง จันทรงาม ไต่แบ่งจริยธรรมเป็น ๓ ประเภท ดังนี้ (กรมวิชาการ ๒๕๒๒ : ๒๑๘ - ๒๒๑)

๑. ประเภทสร้างความสำเร็จแก่ตนเอง จริยธรรมประเภทนี้มีคุณสมบัติทำให้คนมีความเจริญก้าวหน้าในด้านการเรียน การงาน และสังคม ได้แก่

- ๑.๑ ความซื่อสัตย์
- ๑.๒ ความอดทน
- ๑.๓ ความพยายาม
- ๑.๔ ความรู้จักพึ่งตนเอง
- ๑.๕ ความรักในความก้าวหน้า
- ๑.๖ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- ๑.๗ ความรักในความรู้
- ๑.๘ ความรู้จักใช้เวลา
- ๑.๙ ความตรงต่อเวลา
- ๑.๑๐ ความเอาจริง เอาจริงในการงาน
- ๑.๑๑ ความรอบคอบ
- ๑.๑๒ ความเป็นคนซื่อสัตย์
- ๑.๑๓ ความประหยัด
- ๑.๑๔ ความรู้จักประมาณ
- ๑.๑๕ ความรู้จักยับยั้งชั่งใจ
- ๑.๑๖ ความกล้าหาญ
- ๑.๑๗ ความมีใจราเริงเบิกบาน
- ๑.๑๘ ความมีใจหนักแน่นมั่นคงขยันดี
- ๑.๑๙ ความเป็นผู้เห็นการณ์ไกล



- ๑.๒๐ ความรู้จักเลือกคบคน
- ๑.๒๑ ความมีเหตุมีผล
- ๑.๒๒ ความคงเส้นคงวา
- ๑.๒๓ ความรักในความสะอาด
- ๑.๒๔ ความเป็นผู้มีระเบียบ
- ๑.๒๕ ความเกลียดกลัวต่อความชั่ว
- ๑.๒๖ ความรักในความดี
๒. ประเภทส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์ ไตแก
- ๒.๑ ความมีไมตรีจิตมิตรภาพ
- ๒.๒ ความสุภาพอ่อนโยน
- ๒.๓ ความเคารพต่อความคิดเห็นของผู้อื่น
- ๒.๔ ความรู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น
- ๒.๕ ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น
- ๒.๖ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
- ๒.๗ ความกตัญญูกตเวที
- ๒.๘ ความซื่อสัตย์
- ๒.๙ ความรู้จักอ่อนส้นอ่อนยาว
- ๒.๑๐ ความมีน้ำใจนักกีฬา
- ๒.๑๑ ความรู้จักรับผิดชอบ
- ๒.๑๒ ความถ่อมตน
- ๒.๑๓ ความจริงใจในการพูดและการกระทำ
- ๒.๑๔ ความมีระเบียบวินัย
- ๒.๑๕ ความรู้จักรับผิดชอบ
- ๒.๑๖ ความเคารพต่อระเบียบกฎเกณฑ์

- ๒.๑๗ ความรู้จักกาลเทศะ
- ๒.๑๘ ความเสมอตนเสมอปลาย
๓. ประเภทส่งเสริมชาติบ้านเมือง ได้แก่
- ๓.๑ ความรักชาติ
- ๓.๒ ความเห็นแก่ส่วนรวม
- ๓.๓ ความรักธรรมชาติ
- ๓.๔ ความรักศิลปวัฒนธรรมของชาติ
- ๓.๕ ความรักสมบัติสาธารณะ
- ๓.๖ ความเสียสละ
- ๓.๗ ความกล้าหาญ
- ๓.๘ ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์
- ๓.๙ ความเคารพนับถือศาสนา
- ๓.๑๐ ความรักประเพณีอันดีงาม

### ระดับจริยธรรม

จริยธรรมแบ่งตามวิวัฒนาการของความนึกคิดทางจริยธรรมได้เป็น ๒ ระดับ คือ ระดับประเพณี และระดับเหตุผลหรือมโนธรรม (ปรีชา อุยตระกูล และ สุวัฒน์ ช่างเหล็ก ๒๕๒๗) : ๑๐ - ๑๓) แต่ละระดับมีสาระสำคัญโดยสรุปได้ดังนี้

#### จริยธรรมระดับประเพณี

จริยธรรมระดับนี้ อาศัยประเพณีของสังคมหรือกลุ่มชนที่เราเป็นสมาชิกอยู่เป็นแกนกลางจนถือได้ว่าเป็นกฎควบคุมและรักษาระเบียบสังคมให้สมาชิกในสังคมอยู่ร่วมกันด้วยความร่มเย็นอันส่งผลให้สังคมส่วนรวมคงอยู่ และเจริญรุ่งเรืองสืบต่อมาได้ โดยเฉพาะในสังคมโบราณที่ยังไม่มีกฎหมาย ประเพณีจึงเป็นมาตรฐานอย่างเดียวที่มีอยู่ในการควบคุมกลไกของสังคมนั้น แม้ว่าประเพณีจะเป็นแรงผลักดันภายนอกในปัจจุบัน เจกชนในสังคมยอมรับและประพฤติปฏิบัติตาม โดยการ

ลอกเลียนแบบเป็นเวลานาน แต่ปัจเจกชนก็มีความสำคัญกว่าเขาเป็นสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่ม หรือของสังคม ดังนั้น ประเพณีและพฤติกรรมของกลุ่มจึงมีอิทธิพลต่อสำนักค่านิยมจริยธรรมของปัจเจกชน และมีส่วนหล่อหลอมความนึกคิดของสมาชิกแต่ละคนอย่างไมรู้ตัว จนรู้สึกว่าเขาเองไม่ถูกบังคับให้ปฏิบัติตามประเพณี ดังนั้น ประเพณีจึงเป็นแกนกลางของจริยธรรม โดยมีแรงสรรเสริญสำหรับผู้ปฏิบัติตาม การประณามสำหรับผู้ฝ่าฝืนโดยไม่ขอโทษแยงหรือวิพากษ์วิจารณ์ใดๆทั้งสิ้น ในเมื่อสังคมยอมรับและเห็นแก่ดีกับการกระทำเหล่านั้นแล้ว

เนื่องจากประเพณีเป็นการแสดงออกของอารมณ์ ที่กลุ่มคนประพฤติปฏิบัติเป็นวิถีการดำเนินชีวิตที่สืบต่อกันมา อารมณ์ดังกล่าว ได้แก่ ความเชื่อ ความกลัว ความรัก ความเคารพ ความกตัญญู ความต้องการที่พึง ความต้องการในความมั่นคง ความรักและทรัพย์สิน ความต้องการสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และอื่นๆ สิ่งเหล่านี้จะกลายมาเป็นพื้นฐานแห่งจริยธรรม หรือหลักความดีงาม หรือขอห้าม

แม้ว่าจริยธรรมระดับประเพณีจะมีพื้นฐานมาจากความเชื่อ ไม่มีการพิสูจน์ ทดสอบทางวิทยาศาสตร์ไม่ได้ ไม่สมบูรณ์ตามหลักตรรกศาสตร์ แต่ก็มีคุณค่าอันใหญ่หลวงในการกล่อมเกลาหล่อหลอมจิตใจ สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นหลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยคุณค่าของคนว่าอะไรคืออะไรชั่ว ควรไม่ควรทำอย่างไร ตลอดจนสร้างความสมบูรณ์ในสังคม

แต่โดยหลักความจริงที่ว่า สิ่งใดเป็นความจริงโดยสัมบูรณ์หรือสัมพัทธ์จะ (Relative Truth) สิ่งนั้นย่อมมีทั้งข้อดีและข้อเสีย จริยธรรมระดับประเพณีก็อยู่ในกฎเกณฑ์ข้อนี้ด้วย ดังนั้น จริยธรรมระดับประเพณีจึงไม่สามารถสนองความต้องการของมนุษย์ได้ตลอดกาล เพราะมนุษย์มีประสบการณ์ มีเหตุผลส่วนตัว และชอบคิดอย่างไตร่ตรอง แทนความเชื่อตามๆกัน มากยิ่งขึ้นตามลำดับ อีกประการหนึ่งคือ จริยธรรมระดับประเพณีมีแรงผลักดันที่สำคัญอยู่อย่างหนึ่ง คือ ความกลัว เช่น กลัวถูกประณาม กลัวทอดการถูกลงโทษทั้งจากสมาชิกหรือผู้นำในสังคม และจากสิ่งลึกลับมหัศจรรย์ที่มองไม่เห็นตัวตน การประพฤติตามประเพณีตามนัยนี้จึงเป็นการกระทำที่เพราะกลัวเป็นการกระทำที่อิงกฎหรือแรงผลักดันจากภายนอก ไม่ใช่เกิดจากความสำนึกในหน้าที่ของตนที่จะกระทำดี เมื่อใดก็ตามที่เขาพิสูจน์ได้ว่า ความเชื่อหรือความกลัวดังกล่าวไม่เป็นอย่างจริง

พิสูจน์ไม่ได้ หมายความว่า เมื่อนั้นจริยธรรมก็จะสูญหายไปจากวิถีการดำเนินชีวิตของเขาทันที ข้อ  
บกพร่องอีกประการหนึ่งก็คือ จริยธรรมระดับประเพณีเกิดขึ้น เสรีภาพในการกระทำของปัจเจกชน  
คนแต่ละคนมีความแตกต่างกันในความคิด สติปัญญา และเสรีภาพ ในการเลือกวิถีการดำเนิน  
ชีวิต แต่เขาก็ไม่อาจที่จะกระทำตามความนึกคิดของเขาได้ เพราะกำแพงประเพณีขวางกั้นอยู่

จริยธรรมระดับเหตุผลหรือมโนธรรม

จริยธรรมระดับเหตุผลหรือมโนธรรม เป็นอีกขั้นหนึ่งของวิวัฒนาการความนึกคิดทาง  
จริยธรรม จริยธรรมระดับนี้เกิดจากความนึกภายในจิตใจของผู้ปฏิบัติเอง โดยที่เขาเกิดความ  
สำนึกในหน้าที่ที่จะปฏิบัติโดยอิสระ ในสิ่งที่เขามีความเห็นว่าดีงามหรือเหมาะสม ไม่ใช่เกิดจาก  
อำนาจภายนอก แนวบุคคลจะอยู่ใต้อำนาจ กฏหมาย กฏของสังคม ศาสนา ศีลธรรมทางจริยธรรม  
อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ส่วนบุคคลผู้นั้นเลือกสรร และยอมรับด้วยความสำนึกของเขาเอง อันเนื่องมาจาก  
ความเข้าใจเหตุผลภายในตัวเขาเอง การหยั่งรู้อะไรที่ชั่วร้าย บางครั้งผู้ปฏิบัติเองก็ไม่สามารถ  
อธิบายได้ชัดเจนว่า ทำไมจึงเลือกปฏิบัติสิ่งที่เขาคิดว่าถูกต้อง และงดเว้นไม่ปฏิบัติสิ่งที่เขาเห็นว่า  
ไม่เหมาะสม เขาทำนองที่ว่า หากใครปฏิบัติหรือสัมผัสสิ่งนั้นด้วยตนเองแล้วจึงจะรู้อะไรถึงรสชาติ  
ความลำบากในคอตาของมันได้ เปรียบเสมือนการลิ้มรสเกลือด้วยลิ้นของตนเอง จึงจะรู้อะไรถึงรสชาติ  
มีรสเค็ม เมื่อลิ้มรสเค็มแล้วก็ไม่จำเป็นต้องหาเหตุผลขอร้องหรือคำอธิบายใดๆมาเสริมต่ออีก  
การเห็นสิ่งใดถูกผิดชั่วดีโดยอาศัยปัญญา ไม่ต้องใครตรองเหตุผลใดๆนี้ เรียกว่า "มโนธรรมสำนึก"  
มันเป็นอินทรีย์ที่ทำให้เราเห็นภาพทางศีลธรรม มันเป็นเสียงที่อยู่ในใจ คอยบอกเราว่าอะไรผิด  
อะไรถูก ตามทฤษฎีมโนธรรมสมบูรณ์ มีความเห็นว่ามันทุกคนมีมโนธรรมสำนึกฝังไว้ในวิญญาณ  
ของทุกคนตั้งแต่เกิด เพราะไมเช่นนั้นแล้ว มันจะมีหนทางที่จะเห็นความจริง ความดี และความ  
งามที่แท้จริงได้เลย คนเราอาจมีความเห็นต่างกันในเรื่องศีลธรรม เพราะอินทรีย์นี้ได้รับการ  
พัฒนาไม่เท่ากัน แต่ในบรรดาคณะที่ได้รับการพัฒนาดังชีดแล้ว เขาจะเห็นเหมือนกันหมด เมื่อคน  
เราทุกคนต่างก็มีมโนธรรมอยู่ในตัว มโนธรรมสำนึกนี้มีลักษณะเป็นสากล จึงน่าจะทำให้เราเห็น  
พ้องกันหมดเกี่ยวกับชั่วถูกผิด แต่ทว่าแม้มโนธรรมนี้จะได้รับการพัฒนาดังชีดสุดแล้วในตัวคน  
ทุกคน แต่ก็ยังมีปัจจัยอื่นที่ทำให้คนต่างกัน และทำให้การตัดสินศีลธรรมของเขาต่างกัน ปัจจัย



กันออกไป อย่างไรก็ตาม นักจริยศาสตร์ได้สรุปทรรศนะเกี่ยวกับเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมไว้ ๔ ประการ ดังนี้ (ปรีชา อุยตระกูล และ สุวัฒน์ ช่างเหล็ก ๒๕๒๗ : ๑๓ - ๑๕)

๑. มนุษย์ควรทำตามจารีตประเพณี ทรรศนะนี้เห็นว่าจารีตประเพณีควร เป็นเกณฑ์ตัดสินจริยธรรม เพราะประเพณีของแต่ละสังคม เป็นมรดกของคนรุ่นเก่าที่สร้างและปรับปรุงขึ้น เพื่อประโยชน์และความผาสุกแก่สมาชิกในสังคมนั้น สมาชิกคนใดประพฤติปฏิบัติตามจารีตประเพณีก็ถือว่าทำดี ถูกต้องแล้ว ประเพณีเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษสร้างสมและสืบทอดมาเป็นเวลานาน หากไม่สามารถสร้างประโยชน์สุขให้สังคมจริงแล้ว ประเพณีคงสูญสิ้น ไม่ตกทอดมาถึงปัจจุบันได้ เนื่องจากประเพณีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม จึงมีการปรับปรุงคัดแปลงให้เหมาะสมเข้ากับกาลสมัยด้วย เพราะเหตุว่าประเพณีที่เกิดขึ้นในสังคมหนึ่ง สมัยหนึ่ง จะใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำของมนุษย์ตลอดกาลไม่ได้ จารีตประเพณีของสังคมใดก็เหมาะสมกับสังคมนั้น ไม่ควรนำเกณฑ์ของสังคมหนึ่งไปตัดสินการกระทำของคนที่อยู่ในอีกสังคมหนึ่ง

๒. มนุษย์ควรทำตามจิตสำนึกหรือมโนธรรม ทรรศนะนี้เห็นว่า "ดี" หรือ "ชั่ว" มีค่าเป็นวัตรวิสัย กล่าวคือ ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ต้องมีแก่นแท้ของมัน ลักษณะนี้จะต้องมีอยู่ในตัวสิ่งเหล่านั้นเสมอไป ไม่ว่าสิ่งนั้นจะตกอยู่ในสภาพใด ถูกผิดชั่วดีก็เช่นกัน แนวคิดนี้เชื่อว่า การที่เราจะรู้หรือตัดสินชัชชาด ความถูกต้องก็ชั่วไฉน เราใช้มโนธรรมหรือมโนธรรม อันเป็นสำนึกในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่งว่าจะปฏิบัติต่อตนเองและสังคมอย่างไร เหตุที่บางคนกล่าวว่า คนเราลงความเห็นค่านศีลธรรมแตกต่างกันอยู่นั้น เนื่องจากอินทรีย์ได้รับการพัฒนาไม่เท่าเทียมกัน นอกจากนี้ คนเรายังถูกรอฆงำด้วยอารมณ์ ผลประโยชน์ ความรู้สึก สิ่งเหล่านี้มีคัมภีร์ให้เขาเห็นความดีที่แท้จริง เมื่อคนเราพัฒนาความนึกคิดของตนเองได้ถึงขีดสุดแล้ว คนทุกคนจะเห็นความถูกต้องที่งาม มีใช้เพียงถูกต้องสำหรับเรา ใครก็ตามที่โลกกลับคืนมาสู่ความเป็นคน มาสู่เหตุผล เขาจะไม่ขัดแย้งกันเรื่องศีลธรรม เพราะศีลธรรมเป็นสิ่งที่ตายตัว หรือมันจะเปิดเผยให้เหตุผลสากลได้แลเห็น

๓. มนุษย์ควรทำประโยชน์ให้มหาชน พวกนี้ถือว่า สิ่งที่ดีควรทำคือสิ่งที่ เป็นประโยชน์สุขแก่คนทั่วไป ชาวประโยชน์นิยมไม่ถือว่ากฎทุกกฎเป็นของตายตัว จะยกเว้นมิได้ ถ้ามีอะไรตายตัว

ก็คือหลักมหาสุข ซึ่งใช้ เป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำทุกอย่าง จารีตประเพณีที่ดี ศาสนาก็ดี กฎหมายก็ดี มีไว้เพื่อความสุขของมหาชน ถ้าความมีอยู่ของมันไม่เป็น ไปเพื่อเป้าหมายนี้ ก็ต้องยกเลิก แล้วให้คนอื่นที่ให้ความสุขมากกว่ามาแทน ความสุขจึง เป็นสิ่งที่ที่สุดของชีวิต อะไรก็ตามที่พาไปสู่ความสุขของคนส่วนใหญ่ ต้อง เป็นสิ่งที่น่าสรร เสริญหรือถูกประณาม ไม่ต้องยับยั้งหรือส่งเสริม การกระทำใดให้คนกาหรือโทษอย่าง เดียว หรือให้ทั้งคนทั้งโทษ เมื่อ เป็นเช่นนั้นต้องเอาทั้งประโยชน์ และโทษมาหักลบกัน ถ้าให้ความสุขมากกว่าความทุกข์ เรียกว่า เป็นการกระทำที่ดี

๘. มนุษย์ควรทำตามหน้าที่ แนวคิดนี้เสนอว่าการกระทำที่ถูก คือ การกระทำที่เกิดจากเจตนาดี การกระทำที่เกิดจากเจตนาดี คือ การกระทำที่เกิดจากสำนึกในหน้าที่ การกระทำตามหน้าที่ต้องมิใช่การกระทำที่มุ่งตรงไปที่เป้าหมายหนึ่ง กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ต้องมิใช่การกระทำที่คาดหวังผลอันใดอันหนึ่ง ที่จะเกิดขึ้นใหม่ ในวาลนั้นจะเป็นประโยชน์หรือเป็นโทษ ไม่ว่าผลนั้นจะถูกแก่ตนเองหรือผู้อื่น ทั้งนี้ เพราะการกระทำใดที่มีสิ่ง เคลือบแฝง เกิดจากอารมณ์ ความรู้สึก หรือการหวังผลต่างๆ มิใช่การกระทำด้วยเจตนาดีในหน้าที่ที่แท้จริงของความเป็นมนุษย์ การกระทำที่เกิดจากหน้าที่ คือ การกระทำที่เกิดจากเหตุผล การกระทำที่ตงอยู่บนเหตุผล คือ การกระทำที่เกิดจากศีลธรรม โดยปราศจากเงื่อนไขใดๆ หรือมีสิ่งใดเคลือบแฝงอยู่ มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีของตนเอง ดังนั้น บุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดจะยกตนเหนือกฎไม่ได้ เพราะกฎทางศีลธรรมไม่มีข้อยกเว้นสำหรับใครๆ แม่แก่ตัวเอง ใครก็ตามที่ทำตามหลักที่เขาต้องการยึดถือคนเดียว เขาทำผิด การใช้คนเป็นเครื่องมือ เพื่อบรรลุจุดหมายบางอย่างนั้น ผิดอย่างไม่มีข้อยกเว้น เพราะทุกคนมีค่าของตนเองและเท่าเทียมกัน

### หลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์

วาทิน อินทสระ ได้กล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างจริยศาสตร์กับจริยธรรมไว้ว่า "จริยศาสตร์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยจริยธรรม ทั้งส่วนบุคคลและสังคม การเรียนรู้ ความเข้าใจ และการดำเนินชีวิตตามแนวจริยศาสตร์ จึงมีอานุภาพอำนวยประโยชน์ทั้งแก่คน สังคม และประชาชาติอย่างประมาดมิได้" (วาทิน อินทสระ ๒๕๑๘ : ๗)

เราถือว่าศาสนาเป็นรูปแบบแห่งความดีงาม ดังนั้น บุคคลจะต้องมีทั้งศาสนาและจริยธรรมในเวลาเดียวกัน ชัยวัฒน์ อัครพัฒน์ กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับหลักจริยธรรมไว้ว่า (ชัยวัฒน์ อัครพัฒน์ ๒๕๒๖ : ๒๖ - ๒๗)

ศาสนาเป็นพื้นฐานอันดีเลิศของจริยศาสตร์ ส่วนจริยธรรมคือการแสดงออกจากความสำนึกภายในของเราต่อสังคม บุคคลผู้เข้าถึงศาสนาอย่างแท้จริงนั้น จะมองเห็นโลกตามความเป็นจริง ดังนั้น ศาสนาและจริยศาสตร์ทั้งสองจึงมีส่วนสำคัญในการช่วยเหลือการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล แควว แหล่งกำเนิดเหล่านี้แตกต่างกัน นั่นคือศาสนามีความสัมพันธ์อยู่กับพระเจ้าและปัจเจกชน ส่วนจริยศาสตร์ขึ้นอยู่กับเจตนาและศาสนาขึ้นอยู่กับอารมณ์ของจิต ในการพัฒนาของมนุษย์ จริยศาสตร์และศาสนาทั้งสองพัฒนาควบคู่กันไป และยังอาศัยซึ่งกันและกัน นับเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ว่า ในบางโอกาสศาสนาอาจจะไม่ประกอบด้วยจริยธรรม ในกรณีเช่นนั้นอาจจะไม่เหมาะสมที่จะเรียกศาสนานั้นว่าเป็นศาสนาที่แท้จริง คือความเชื่อในความสำนึกต่อพระเจ้าและภาวะของพระเจ้า ความสำนึกนั้นต้องประกอบด้วยจริยธรรม เพราะถ้าไม่ประกอบด้วยจริยธรรมแล้ว ศาสนานั้นก็ไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางเจตนารมณ์ได้ และศาสนานั้นไม่สมบูรณ์ถ้าปราศจากจริยศาสตร์ ดังนั้น ศาสนาจึงต้องอาศัยจริยศาสตร์และจริยศาสตร์ทำให้ศาสนามีวิสัยทัศน์ที่ชัดแจ้ง และศาสนาก็ทำให้จริยศาสตร์มีความสำคัญและมีความหมายมากขึ้น ความดีเลิศทางจริยศาสตร์นั้น ส่งเสริมให้เราได้พบแสงสว่างแห่งชีวิต นั่นคือ คติแห่งคุณธรรม

สรุปความได้ว่า ศาสนาเป็นพื้นฐานอันดีงามของจริยศาสตร์ ส่วนจริยศาสตร์นั้นเป็นการแสดงออกให้ศาสนาปรากฏชัด (คือศาสนาต้องมีหลักจริยศาสตร์) และศาสนาก็มีจริยศาสตร์เป็นเครื่องแสดงออก จริยศาสตร์เน้นหนักในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนกับสังคม ส่วนศาสนาเน้นหนักในเรื่องปัจเจกชนกับพระเจ้า ศาสนาและจริยศาสตร์ต่างทำหน้าที่ไปด้วยกัน จึงต้องควบคู่กันไป แต่ศาสนาพัฒนาไปได้ไกลกว่า เพราะสามารถทำให้มนุษย์หลุดพ้นจาก



พัฒนาการทางโลกไปได้ เป็นโลกุตตรชน ส่วนจริยศาสตร์ เป็นเพียงผู้รับบทหน้าที่ของมนุษย์ที่จะพึงปฏิบัติต่อกันเท่านั้น

เมื่อพิจารณาลักษณะสังคมไทย จะเห็นว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่มีพุทธศาสนาระดับชาวบ้าน เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เนื่องจากชาวไทยนับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ และนับถือสืบต่อกันมาช้านาน โดยมากรับหลักศาสนามาด้วยวิธีบอกเล่า หรือสั่งสอนจากปากสู่ปาก และจากการปฏิบัติสืบเนื่องกันมาหลายชั่วอายุคน ความเชื่อ ความเข้าใจ และแนวปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนาจึงเป็นไปในรูปประเพณีของการเชื่อกัน เป็นพุทธศาสนาระดับชาวบ้านมากกว่าระดับอิทธิธรรม กล่าวคือ มีประเพณีนิยมเข้าไปหล่อหลอมอยู่ด้วย กล่าวง่ายก็คือ เป็นพุทธศาสนาแบบไทยๆ

เมื่อคนไทยส่วนมากใกล้ชิดและได้เรียนรู้มานาประการจากวัด ซึ่งเป็นสถาบันทางพุทธศาสนา ความเชื่อ ความคิด ความผูกพันต่อศาสนาจึงมีมากขึ้นโดยเฉพาะผู้ที่แต่งหนังสือได้ ซึ่งโดยมากเรียนหนังสือจากวัด ก็ย่อมจะถูกหล่อหลอมจากพุทธศาสนาระดับชาวบ้าน ทั้งจากวัดและสังคม วรรณคดีไทยจึงมักจะถูกพันกับศาสนาอย่างเหนียวแน่น การเอ่ยถึงหลักธรรม การชี้แนะตามแนวคิดทางพุทธศาสนา สอดแทรกไว้ในวรรณคดีถือว่าเป็นปกติ และเป็นกุศโลบายที่ใหญ่อันเดินไปสู่สวรรค์ วรรณคดีไทยจึงมักทำหน้าที่อบรมสั่งสอนศีลธรรม บางครั้งก็นำมาเพียงเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินเรื่อง แต่มุ่งหนักไปในแง่ศิลปะ และบางครั้งก็มีเจตนาจะสั่งสอนโดยตรง วรรณกรรมคำสอนที่สอดแทรกคำสั่งสอนจากพุทธศาสนาจึงมีมากและมีในทุกภาคของประเทศ แต่คำสั่งสอนที่แทรกอยู่ก็เป็นพุทธศาสนาระดับชาวบ้านเป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือ เป็นโลกิยธรรมมากกว่าโลกุตตรธรรม

ดังที่กล่าวแล้วว่า สังคมไทยเป็นสังคมที่ยึดมั่นในคำสั่งสอนของพุทธศาสนา ดังนั้นจึงขอให้นักจริยศาสตร์สังคมของพุทธศาสนามากล่าวไว้ในที่นี้ด้วย เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาค้นคว้าจริยธรรมจากวรรณคดีคำสอน และทำให้เกิดความรู้อย่างเข้าใจในจริยธรรมตามที่ปรากฏในวรรณคดีคำสอนมากขึ้น

หลักจริยศาสตร์ทางสังคมในพุทธศาสนา

หลักจริยศาสตร์ทางพุทธศาสนานั้นมีมาก เพราะจริยศาสตร์ไม่ได้อาศัยเฉพาะแต่ขอบปฏิบัติที่เป็นศีลเท่านั้น แต่ยังมีขอบเขตรวมถึงหลักปฏิบัติทางสังคมด้วย

ย้อนหลังไปประมาณ ๒๕๐๐ ปีเศษ พุทธศาสนากำเนิดขึ้นในชมพูทวีป และแพร่หลายไปยังประเทศต่างๆ ในทวีปเอเชีย จนสามารถกล่าวได้ว่า พุทธศาสนาคือประทีปแห่งเอเชีย ปรัชญา และจริยธรรมของพุทธศาสนาจึงเป็นที่พึ่งทางใจของคนนับล้านๆ คน พุทธศาสนาได้รับการยอมรับให้เป็นศาสนาประจำชาติของไทย และดำรงฐานะเป็นพื้นฐานทางด้านจิตใจแห่งวัฒนธรรมไทยไม่เฉพาะแต่ในศาสนาเท่านั้น ในด้านชีวิตก็องไข้พุทธปรัชญาด้วย เนื่องจากพุทธศาสนาได้แทรกเข้าไปในชีวิตของชาวไทยทุกแห่งทุกมุม ทั้งด้านกฎหมาย จริยศาสตร์ และจารีตประเพณี

หลักจริยศาสตร์ทางสังคมของพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าได้ทรงคริสต์ไว้ใน "ธัมมนิยามสูตร" ใจ่าเป็น "กฎจริยศาสตร์สังคมสากลประจำโลก" (พ.ศ.๑.๖๓๑ อุทกภาชน ๒๕๑๔ : ๑๑) ฉะนั้น ศาสนิกชนในศาสนาอื่นย่อมจะนำไปใช้ปรับปรุงชีวิตของคนหรือสังคมของตนให้เหมาะสมใ้ทุกศาสนา "...ทั้งนี้ เพราะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประทานความรู้ต่างๆ ในทางมนุษยสัมพันธ์ไว้ใหม่वलมนุษยทุกระดับชั้นใ้ปฏิบัติให้เหมาะสมกับคุณภาพแห่งชีวิตสังคมของแต่ละบุคคล" (พ.ศ.๑.๖๓๑ อุทกภาชน ๒๕๑๔ : ๑๒)

หลักการต่างๆ ในพุทธศาสนานั้นมีทั้ง โกรงและรายละเอียดเหมือนกระจุกหรือตะกร้าที่มีโครงหยาบๆ และมีเส้นตอกเส้นเล็กๆ ด้าน จนกระทั่งเป็นรูปร่างที่สมบูรณ์ (ปรีชา ขางขวัญยืน ๒๕๒๐ : ๓๕) จริยธรรมหรือหลักความประพฤตินั้น เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าเห็นว่าทุกคนควรปฏิบัติให้ได้ นอกจากจริยธรรมส่วนบุคคลแล้ว ยังต้องมีจริยธรรมสังคม คือธรรมที่คนในฐานะเป็นหน่วยสังคมที่ควรยึดถือปฏิบัติ การปฏิบัติคามจริยศาสตร์สังคม ก็คือ การปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมฐานะของคนในสังคม ฐานะนี้อาจเป็นฐานะทางสังคมธรรมดา เช่น เป็นพ่อแม่ ญาติ ครูอาจารย์ หรือเป็นฐานะทางการปกครอง ซึ่งเป็นสังคมในแง่กฎหมาย เช่น ผู้ปกครอง ผู้ใ้ปกครอง (ปรีชา ขางขวัญยืน ๒๕๒๐ : ๑๑๑) ซึ่งสามารถจัดหมวดหมู่ได้ดังนี้

๑. หลักจริยศาสตร์ขั้นพื้นฐานหรือการปฏิบัติขั้นพื้นฐาน

มีหลักการ คนเราควรดำเนินชีวิตอย่างไร ความประพฤติที่ดีเป็นอย่างไร ความประพฤติ  
ชดดีไ้บางอย่างไม่ใช่ความประพฤติที่ดี การตอบปัญหานี้จะกล่าวถึง เฉพาะจริยธรรมในระดับโลกียะ  
เท่านั้น เพราะในระดับโลกุตระ คืััว เป็นสมมติบัญญัติ เป็นสิ่งที่คนเราสมมติเองควยความ  
ยึดมั่นถือมั่นในตัวของตน ความประพฤติเช่นนั้นเกินกว่าระดับที่คนส่วนใหญ่จะประพฤติปฏิบัติ

หลักปฏิบัติขั้นพื้นฐานของบุคคลที่จะเรียกไ้ว่าเป็นคนดีนั้น มีสอนไว้มากมายในพระสุต  
ทางๆ ซึ่งจะไ้ไ้่นำมากล่าว เฉพาะที่ไ้เห็นว่า เป็นหลักสำคัญและเป็นเรื่องใหญ่เท่านั้น จะขอ  
นำคำสอนในสาขายกสุต ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสกับพราหมณ์และกษัตริย์ชาวบ้านสาละในโกศลชนบท  
อันเป็นคำสอนที่วางควยความประพฤติอันควรและไม่ควร ที่บุคคลพึงยึดถือปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

(ปริชา ขางขวัญยืน ๒๕๒๐ : ๓๔ - ๓๖)

๑.๑ ความประพฤติไม่เรียบร้อย คือความไม่ประพฤตินิรรมทางกาย มี ๓ อย่าง  
ทางวาจามี ๔ อย่าง ทางใจมี ๓ อย่าง

๑.๑.๑ ประพฤติไม่เรียบร้อยทางกาย ๓ อย่าง คือ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ เป็นผู้  
ถือเอาทรัพย์ที่เขไ้ไ้ได้ไ้ไ้ เป็นผู้ประพฤตินิคมในกามทั้งหลาย

๑.๑.๒ ประพฤติไม่เรียบร้อยทางวาจา ๔ อย่าง คือ เป็นผู้กล่าวเท็จ  
เป็นผู้สอดเสียด เป็นผู้มัวจาหยาม เป็นผู้กล่าวคำเพอเจอ

๑.๑.๓ ประพฤติไม่เรียบร้อยทางใจ ๓ อย่าง คือ เป็นผู้มีความโงมมาก  
เป็นผู้มีจิตพยายบาท เป็นผู้มีความเห็นผิด

๑.๒ ความประพฤติเรียบร้อย คือ

๑.๒.๑ ประพฤติเรียบร้อยทางกายมี ๓ อย่าง คือ เป็นผู้ละจากการฆ่าสัตว์  
เป็นผู้ละจากการถือเอาทรัพย์ที่เขไ้ไ้ได้ไ้ไ้ เป็นผู้ละการประพฤตินิคมในกามทั้งหลาย

๑.๒.๒ ประพฤติเรียบร้อยทางวาจา ๔ อย่าง คือ เว้นจากการพูดเท็จ  
พูดสอดเสียด พูดหยาม และพูดเพอเจอ

๑.๒.๓ ประพฤติเรียบร้อยทางใจ ๓ อย่าง คือ ไม่โงมมาก ไม่พยายบาท  
และมีความเห็นชอบ

คำสอนดังกล่าวนี้อยู่ในหลักการ เว้นความชั่ว การทำดี และการทำจิตใจให้ผ่องใส

๑.๓ การ เว้นความชั่ว พระพุทธเจ้าได้แสดงออกชัดเจนไว้ว่า ได้แก่ ความโลภ

ความโกรธ ความหลง ทั้งสามประการนี้เกิดขึ้น ๓ ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ ทั้งสามทางนี้จำแนกต่อไปเป็นเรื่องสำคัญ ๑๐ ประการ เรียกว่า อุกุศลกรรมบท ๑๐ ซึ่งได้แก่ กายทุจริต ๓ คือ ขาดตัว ลักทรัพย์ และประพฤตินิโคในกาม วาจาทุจริต ๔ คือ พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพ้อเจ้อ มโนทุจริต ๓ คือ โลภอยากได้ของเขา ปองร้ายเขา และเห็นผิดจากคลองธรรม

นอกจากนี้ ยังต้อง เว้นความชั่วทางกามชนิตอื่น ได้แก่ อมายมข ๖ คือ คมน้ำเมา ใต้วางคณิน ใต้วางกรรมทรสพ เล่นการพนัน คมคนชั่ว เป็นมิตร และเกียจคร้านทำงาน ซึ่งแต่ละอย่างให้โทษ ๖ ประการ

ความชั่วทางวาจา นอกจากวาจาทุจริตทั้ง ๔ ประการแล้ว พระพุทธเจ้ายังแสดง ความชั่วทางวาจาที่สำคัญอีก คือ โอมสวาท ๑๐ คำพูดที่เสียดแทงให้เจ็บใจ ๑๐ อย่าง ได้แก่ เสียดแทงในเรื่องชาติ โศทร นาม การงาน ตีลปะ โรค รูปพรรณ กิเลส อามตี คำสมประมาท ต่างๆ

๑.๔ การทำดี ได้แก่ การปฏิบัติมรรค ๘ และมงคล ๓๘ ประการ รวมทั้งการ ทำดีทางกาย คือ ปฏิบัติฝ่ายศีล (เบญจศีล) และการปฏิบัติฝ่ายธรรม (เบญจธรรม) และการทำ ดีทางวาจา คือ เป็นวาจาที่กล่าวถูกกาล กล่าวเป็นสัจ กล่าวอ่อนหวาน กล่าวเป็นประโยชน์ และ กล่าวด้วยเมตตาจิต

๑.๕ การทำจิตใจให้ผ่องใส

๒. หลักจริยศาสตร์ทางสังคมในการอยู่ร่วมกัน

พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่า คนในสังคมไม่ว่าจะมีอาชีพการงานอะไรก็ตาม ต้องมีหน้าที่ที่ตนเอง เพื่อนฝูง มีผู้ปกครอง ผู้ใดปกครอง เมื่อต้องมีความสัมพันธ์กันอยู่เช่นนี้ ก็ต้องยอมรับหลักการ ร่วมกันบางอย่าง หลักการดังกล่าวจะเป็นที่ยอมรับได้ก็ต่อเมื่อ เป็นหลักการที่ก่อให้เกิดความสุข แก่ทุกฝ่าย พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนหลักเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในสังคมไว้ และถือเป็นหลัก

จริยศาสตร์ทางสังคม เพื่อยึดเป็นหลักปฏิบัติ บริษัท ช่างชาวยุโรป (บริษัท ช่างชาวยุโรป ๒๕๒๐: ๗๗ - ๑๒๔) ได้กำหนดหมวดหมู่คำสอนสำคัญของพระพุทธเจ้าไว้ในวิทยานิพนธ์ เรื่อง การศึกษาจริยศาสตร์สังคมในพุทธศาสนาเชิงวิจารณ์ สรุปได้ดังนี้

๒.๑ ธรรมของคนที่อยู่ในสังคม

๒.๑.๑ ธรรมที่คนในสังคมพึงปฏิบัติ มีจุดมุ่งหมาย เพื่อ เป็นพื้นฐานให้คนมีลักษณะพร้อมที่จะติดต่อกันสัมพันธ์กันได้ คือ

๒.๑.๑.๑ ธรรมเป็นโลกवाद ๒ ไคแก่ หิริ โอตตัปปะ

๒.๑.๑.๒ ธรรมอันทำให้งาม ๒ ไคแก่ ชันติ โสรัจจะ

๒.๑.๑.๓ ธรรมมีอุปการะมาก ๒ ไคแก่ สติ สัมปชัญญะ

๒.๑.๒ ธรรมเพื่อความสมคุดยแห่งโลกทรัพย์ ความสมคุดยแห่งโลกทรัพย์ จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการทามา การรักษาไว้ และการใช้จ่าย หลักธรรมสำคัญในเรื่องนี้ ไคแก่ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ หรือประโยชน์ปัจจุบัน ๔ ประการ ไคแก่

๒.๑.๒.๑ อุดหนุนสัมปทา ก็ถึงพร้อมด้วยความขยันในการ

ประกอบกิจเครื่องเลี้ยงชีวิต การศึกษา ธุรกิจการงานต่างๆ

๒.๑.๒.๒ อารักษสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รักษาทรัพย์ที่แสวงหามาได้ด้วยความหมั่นไม่ให้เป็นอันตราย รักษาการงานหน้าที่ไม่ให้เสื่อมเสีย

๒.๑.๒.๓ กัลยาณมิตรตตา คมเพื่อนดี ไม่คบคนชั่ว

๒.๑.๒.๔ สมชีวิตา เลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้ไม่ให้ผิดเคือง ไม่ให้ฟุ่มเฟือย

นอกจากนี้ ยังต้องอาศัยหลักสันติและอิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย

๒.๑.๓ ธรรมเพื่อความผูกพันกันทางใจ คือ สังคหัตถุ ๔ ไคแก่ ทาน

ปิยวาจา อັถจจริยา และสมานัตตตา

๒.๑.๔ ธรรมที่เป็นความรู้สึกต่อกัน ไคแก่ ธรรมหมวดที่เรียกว่า พรหม-

วิหาร ๔ เป็นธรรมที่ผู้ใหญ่ปฏิบัติต่อกันน้อย หรือคนเสมอกันปฏิบัติต่อกัน แลจะอนุโลมใหญ่ผู้น้อยใช้กับผู้ใหญ่ด้วยก็ได้ ธรรมในหมวดนี้ ไคแก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา

๒.๒ ขรรณที่พึงละเพื่อมิให้เกิดชอกช้ำ

๒.๒.๑ ขรรณเพื่อขจัดความไม่ยุติธรรมหรือความลำเอียงนั้น เกิดขึ้นเพราะเหตุ ๔ ประการ ซึ่งเรียกว่า อคติ ๔ ได้แก่ ฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยคติ

๒.๒.๒ ขรรณเพื่อขจัดความแก่งแย่ง สิ่งที่ยกย่องยังคิดข้งในภิลลิตปรารณามีอยู่ ๔ ประการ และสิ่งที่ไม่ปรารณา ๔ ประการ รวมเรียกว่า โลกขรรณ ๘ สิ่งที่ปรารณาได้แก่ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข สิ่งที่ไม่ปรารณาได้แก่ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์

๒.๓ ขรรณเพื่อความสัมพันธ์กันของคนฐานะต่างๆในสังคม เป็นเรื่องของการเลือกคบคนและวิธีปฏิบัติต่อกันแต่ละประเภท เป็นหลักขรรณประจำฐานะของแต่ละคนในสังคม มิใช่หลักขรรณรวมๆของคนทุกคนในสังคม ซึ่งจะช่วยให้เห็นว่าคนที่มีฐานะเสมอกันควรมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ฐานะฐานะกันควรสัมพันธ์กันอย่างไร ฐานะหนึ่งควรปฏิบัติต่อฐานะหนึ่งอย่างไร

๒.๓.๑ ลักษณะของคนดีและคนชั่ว

ลักษณะของคนดีมี ๑๐ ประการ คือ

- ๒.๓.๑.๑ เป็นผู้เว้นขาดจากปากกาติมาด
- ๒.๓.๑.๒ เป็นผู้เว้นขาดจากอกุฬินาทาน
- ๒.๓.๑.๓ เป็นผู้เว้นขาดจากกามสุมิขจจาร
- ๒.๓.๑.๔ เป็นผู้เว้นขาดจากมธุสวาหา
- ๒.๓.๑.๕ เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดสอดเสียด
- ๒.๓.๑.๖ เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดคำพยาม
- ๒.๓.๑.๗ เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเพอเจด
- ๒.๓.๑.๘ เป็นผู้ไม่โตดอยากไคของ เขา
- ๒.๓.๑.๙ เป็นผู้ไม่พยายามปลองราย เขา
- ๒.๓.๑.๑๐ เป็นผู้เห็นชอบตามทำนองคลองขรรณ

ส่วนคนชั่ว โคแกคนที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับคนดีดังกล่าวข้างตน

๒.๓.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างคนที่พื้นฐานเดียวกัน

๒.๓.๒.๑ ลักษณะของนิกทร พระพุทธเจ้าได้ทรงอธิบายพฤติกรรมอันเป็นลักษณะของนิกทรไว้ ๑๖ อย่าง

๒.๓.๒.๒ ประเภทของนิกทร มี ๒ ประเภท คือ นิกทรแท้ และ นิกทรเทียม

๒.๓.๒.๒.๑ นิกทรแท้ ได้แก่ นิกทรที่มีอุปการะ นิกทรรวมทุกข์ร่วมสุข นิกทรแนะนำประโยชน์ และนิกทรที่มีความรักใคร่

๒.๓.๒.๒.๑ นิกทรเทียม ได้แก่ คนปกกอลอก คนตีแบก บุค คนหัวประจบ และ คนชักชวนในทางฉิบหาย

๒.๓.๓ ความสัมพันธ์ของคนที่มีฐานะต่างกัน อรรถที่แสดงความสัมพันธ์ของคนที่มีฐานะต่างกัน ได้แก่ หิตหก คือ

๒.๓.๓.๑ หิต์เบองพนา

๒.๓.๓.๑.๑ บุตรซึ่งบำรุงมารดาบิดาคอยสถาน ๕ ตั้งใจไว้ว่าทานเลี้ยงเราเราจักเลี้ยงทานตอบ จักรับทำกิจของท่าน จักดำรงวงศ์สกุล จักปฏิบัติตนให้เป็นผู้สมควรรับทรัพย์มรดก เมื่อทานละไปแล้วจักคำนึงถึงซึ่งทักษิณา

๒.๓.๓.๑.๒ มารดาบิดาซึ่งอนุเคราะห์เพราะบุตรคายนสถาน ๕ ไถแก่ ห้ามจากความชั่ว โห้ตั้งอยู่ในความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยา ทากรรมชาติสมควรให้ มอบทรัพย์ให้ในสมัย

๒.๓.๓.๒ หิต์เบองชวา

๒.๓.๓.๒.๑ ศิษย์ซึ่งบำรุงอาจารย์คายนสถาน ๕ ไถแก่ คายนลูกซึ่งเข้รับ คายนเขาไม่เป็นคนรับใช้ คายนการเชอวัง คายนการปรนนิบัติ คายนการเร้นเกลอวิชาโดยเคารพ

๒.๓.๓.๒.๒ อาจารย์ซึ่งอนุเคราะห์ศิษย์คายนสถาน ๕ ไถแก่ แนะนำดี โห้เร้นดี บอกศิษย์คายนคัในศิลปวิทยาทั้งหมด ยกของให้ปรากฏในที่คนฝูง ห้าความปกป้องในทิศทั้งหลาย

๒.๓.๓.๓ ทิศเบื้องหลัง

๒.๓.๓.๓.๑ สามีพึ่งบำรุงภรรยาด้วยสถาน ๕

ใดแก่ คอยยกย่องว่าเป็นภรรยา คอยไม่ดูหมิ่น คอยไม่ประพฤตินอกใจ คอยมอบความเป็นใหญ่ให้ คอยให้เครื่องแต่งตัว

๒.๓.๓.๓.๒ ภรรยาพึ่งอนุเคราะห์สามีด้วยสถาน ๕

ใดแก่ จัดการงานดี ส่งเคราะห์คนข้างเคียงของสามีดี ไม่ประพฤตินอกใจสามี รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ ขยันไม่เกียจคร้านในกิจการทั้งปวง

๒.๓.๓.๔ ทิศเบื้องซ้าย

๒.๓.๓.๔.๑ กุลบุตรพึ่งบำรุงมิตรด้วยสถาน ๕

ใดแก่ คอยการให้กิน คอยการเจรจาด้วยคำเป็นที่รัก คอยประพฤติประโมขน์ คอยความเป็นผู้มีตนเสนอ คอยไม่เกลียดกลัวให้ตกจากความจริง

๒.๓.๓.๔.๒ มิตรพึ่งอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยสถาน ๕

ใดแก่ รักษามิตรผู้ประมาณแล้ว รักษาทรัพย์ของมิตรผู้ประมาณแล้ว เมื่อมิตรมีภัยเอาเป็นที่พึ่งทำนุได้ ไม่ละทิ้งในยามวิบัติ เน้นถือตลอดถึงวงศ์ของมิตร

๒.๓.๓.๕ ทิศเบื้องต่ำ

๒.๓.๓.๕.๑ นายพึ่งบำรุงทาสกรรมกรด้วยสถาน ๕

ใดแก่ คอยจัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง คอยให้อาหารและรางวัล คอยรักษาในคราวเจ็บไข้ คอยแจกของมีรสแปลกให้กิน คอยปล่อยให้สันทัด

๒.๓.๓.๕.๒ ทาสกรรมกรพึ่งอนุเคราะห์นายด้วยสถาน ๕

ใดแก่ ลูกขึ้นทำงานก่อนนาย เติบการงานให้ทันนาย ถัดเอาเศษของที่นายให้ทำงานให้ดีขึ้น นำคุณของนายไปสรรเสริญ

๒.๓.๓.๖ ทิศเบื้องบน

๒.๓.๓.๖.๑ กุลบุตรพึ่งบำรุงสมณะพราหมณ์ด้วยสถาน ๕

ใดแก่ คอยกายกรรมประกอบด้วยเมตตา คอยวิกรรมประกอบด้วยเมตตา คอยมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา คอยความเป็นผู้มีจิตประทีป คอยให้อามิสทานเนื่องๆ



๒.๓.๓.๖.๒ สมณะพรหมตังเิงอน เกราหะทุกุณุมทร  
ควยสถาน ๕ ไคแก หานไมใหหำความชัว ใหตั้งอยูในภาวะดี อุนุเกราะหควยนำใจฉันงาม  
ใหหังสิ่งที่ยังไมเคยหัง บอกลงสวรรคให

๒.๓.๔ บรรณของชูปกครอง หลักบรรณสำหรับชูปกครองตามกำหนดไว  
ในพุทธศาสนานัน นอกจากชูปกครองจะตองปฏิบัติคนใหดี เทาๆกับคนดีหังหลายแลว ยังมีหลักบรรณ  
สำหรับตือ เป็นแนวปฏิบัติโดยเฉพาะ คือ

๒.๓.๔.๑ ทศสิทธราชบรรณ ไคแก

๒.๓.๔.๑.๑ การใหทาน

๒.๓.๔.๑.๒ การรักษาศีล

๒.๓.๔.๑.๓ การบริจากทรพย

๒.๓.๔.๑.๔ ความซัดตรง

๒.๓.๔.๑.๕ ความกลอนโยน

๒.๓.๔.๑.๖ ความประพฤตคน

๒.๓.๔.๑.๗ ความไมโกรช

๒.๓.๔.๑.๘ ความไมเบียดเบียน

๒.๓.๔.๑.๙ ความอดทน

๒.๓.๔.๑.๑๐ ความไมประพฤตผิด

๒.๓.๔.๒ จักรพรรตคัตว ๑๒ ไคแก

๒.๓.๔.๒.๑ ทรงนำบัตทุกขมำรุงสุขแกมกคด เหลานั้น

๒.๓.๔.๒.๒ ทรงนำเพ็ญกรณิตอบสนองในหมูมกคด

ระคัมเดียวกันและหิมระคัมสูงกวา

๒.๓.๔.๒.๓ ในชู้คตามหังหลาย ทรงเลือกเพ็ญดูแล

ชู้โดยเสด็จพระราชำ เนินและบรรการาชวัลดก

๒.๓.๔.๒.๔ พราหมณและกษัตริหังหลาย ทรงทำนุ-

บำรุงและอุนุเกราะหโดยถวนแทน

- ๒.๓.๔.๒.๕ ในชานิกมและชาวทนมทั้งหลาย  
ทรงแจกทั้งสิ่งของและแม่พระบารมีปกเกล้า
- ๒.๓.๔.๒.๖ ในสมณะและพรานมถทั้งหลาย ทรง  
ถือเพื่อทำบุญบำรุงพระพุทธศาสนาใหม่คงยั่งยืน
- ๒.๓.๔.๒.๗ ในเฝ้าและนททั้งหลาย ทรงอภัยทาน  
ถือสัจจทั้งหลาย ไม่ขาดศรัทธาคิดชีวิต
- ๒.๓.๔.๒.๘ ห้ามการไม่เป็นธรรม ทรงอนุเคราะห์  
ราษฎร เสมอหน้ากัน
- ๒.๓.๔.๒.๙ ทรงพระราชทานทรัพย์ เพื่อค้ำเรือน  
โดยถวนหน้า
- ๒.๓.๔.๒.๑๐ ทรงเขาไปหาสมณะพรานมถ เพื่อถาม  
ปัญหาของบุญมาปอย่างเที่ยงแท้
- ๒.๓.๔.๒.๑๑ ละความกำหนัดในอธรรม ถือไม่ดวง  
ประเวณี ละเวณการ เบียดเบียนในพาพริจาริกาชองผู้อื่น
- ๒.๓.๔.๒.๑๒ ละความโลภ ทรงเวณจากการเบียด-  
เบียนทรัพย์สมบัติอันมิใช่ของพระองค์
- ๒.๓.๔.๓.๑ ตั้งกหัตถุ ๕ ประการ ได้แก่  
๒.๓.๔.๓.๑ ทรงพระปริชาญาณในการบำรุงขัญญาหาร  
ยลาหารให้บริบูรณ์ในพระราชอาณาเขต
- ๒.๓.๔.๓.๒ ทรงพระปริชาในการสงเคราะห์ราษฎร  
ถือสงเคราะห์พระราชวงศ์และชาวทลละกตงภูติพระบาท
- ๒.๓.๔.๓.๓ ทรงบำหนักความทุกข์เดือดร้อน บำรุง  
ให้เกิดความสุขความเจริญแก่ประชาราษฎรและบ้านเมือง ควญบุญบายต่างๆ ปราบกฏพระคุณเป็น  
เครื่องผูกใจประชาชนให้จงรักภักดียิ่งขึ้น
- ๒.๓.๔.๓.๔ ทรงสัพพะวาจาอนทวาน

## ๒.๓.๔.๓.๕ กระทำใ้พระราชาอาณาจักรรามคาม

## ปราศจากโจรภัย

ธรรมของกนในสังคมที่ใดกลาามาแล้วในหัวชคกอน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของกนใหญ่กั้นกัน ส่วนธรรมของผูปกครองในหัวชคนี้ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของประชาชนกับผูปกครองใ้มีความรวมมือกันผูกพันตอสังคมโดยส่วนรวม โดยผูปกครอง เป็นที่รวมน้ำใจกนทั้งชาติ เป็นที่พึ่งทั้งทางใจและทางสังคมในการบำบตทุกข์บำรุงสุข เป็นสัญลักษณ์ของความดีความงาม มีโชติสัญลักษณ์ของอำนาจ ธรรมคังถาวาจึง เป็นธรรมสำหรับการปกครอง และเป็นสิ่งจำเป็นตอสังคม

## ๓. หลักจริยศาสตร์ขั้นสูง

หลักจริยศาสตร์ขั้นสูงคือขอบัญญัติสำหรับบรรณคณินพพานโดยตรง ขอบัญญัติในขั้นนี้ เรียกว่า ทรินมรรค แปลว่า ทางอันประเสริฐ หรือทางทำบุญปฏิบัติใ้เป็นประเสริฐ มีองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ

๓.๑ สัมมาทิฎฐิ ความเห็นชอบ หมายถึง ความรู้เห็นวริยสัจ ๔ ชัดแจ้งทุกประการ เชิดมโยง เขาสูการศรีสูวริยสัจ

๓.๒ สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ หมายถึง คำริปลดเปลื้องจากอารมณ์โลภภัย จากความพยายาม จากการ เบียดเบียน

๓.๓ สัมมาวาจา เจรจาชอบ หมายถึงวาจาสุจริต ๔ ในกุศลกรรมมต คามที่กลาามาในจริยศาสตร์ขั้นกลาง

๓.๔ สัมมากัมมันตะ การงานชอบ หมายถึง การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ และ เป็นพรหมจารี ไม่เกี่ยวข้องกับกาม

๓.๕ สัมมาอาชีวะ เติงชีพชอบ หมายถึง การเลี้ยงชีพใ้ไม่ผิดกฎหมายและศีลธรรม เวนจากการ เติงชีพใ้ผิด

๓.๖ สัมมาวายามะ เพียรชอบ หมายถึง ความเพียรใ้ไม่ใ้ความชั่วเกิดขึ้น แต่ใ้ความดีเกิดขึ้นแทน และเพียรรักษาความดีใ้

๓.๗ สัมมาสติ ระลึกชอบ หมายถึง ระลึกแล้วให้เกิดสติสมบูรณ์ขึ้น จนกลายเป็น ปัญญาแตกฉาน และตัดกิเลสได้

๓.๘ สัมมาสมาธิ ตั้งใจมั่นชอบ หมายถึง การบำเพ็ญภาวนาให้เกิดขึ้นเป็นพื้นฐาน การบรรลุดูริยสังขในสัมมาทิฐิขณิกตน

องค์ประกอบ ๘ ประการของอริยมรรคเหล่านี้ สงเคราะห์ลงในไตรสิกขา คือ สីล สมาธิ ปัญญา กล่าวคือ ขด ๑ - ๒ เป็นศีล ขด ๓ - ๔ - ๕ เป็นสมาธิ และขด ๖ - ๗ - ๘ เป็น สมาธิ

นอกจากนี้ หลักจริยศาสตร์ชั้นสูงยังมีหลักการชนะทุกข์หรือหลักอริยสังข ๘ ได้แก่ ทุกข์ หมายถึง ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ตลอดจนถึงความทุกข์ตามสภาพของร่างกาย สมุทัย หมายถึง เหตุให้เกิดทุกข์ นิโรธ หมายถึง ความดับทุกข์ มรรค หมายถึง ทางปฏิบัติให้บรรลุดู ความดับทุกข์

อริยสังข ๘ ยังเป็นแบบแผนในการแก้ปัญหาต่างๆ เพราะอริยสังข ๘ ให้แนวปฏิบัติ คือ เริ่ม ตนด้วยการทำความเข้าใจกับปัญหา ค้นหาสมุฏฐานของปัญหานั้น มีความเห็นว่าปัญหาต้องมีทางแก้ไข แลแน่นอน และดำเนินการแก้ปัญหานั้นให้ถูกวิธี การทำถูกวิธี การมีความสำคัญในกิจการทั้งปวง

(รัชวัฒน์ ฉัตรพัฒน์ ๒๕๒๗ : ๑๗๒ - ๑๗๓)